

Poučne stvari.

Kako dolgo živijo ljudje različnih stanov?

Na to vprašanje nam daje dr. E. Decaisne sledeči odgovor:

Vrtnar, ki vsadi zdravo drevo v dobro zemljo, sme vsakako upati, da bo to drevo lepo rastlo; od bolnega drevesa pa, ki bi ga vsadil v slabo zemljo, nima pričakovati nič posebnega. Isto velja o človeku, čegar zdravje se ravna po razmerah, v katerih živi. Slaba zemlja ne pusti zelišča lepo rasti, slabo življenje človeka prezgodaj pod zemljo spravi.

So ljudje, ki si domišljujejo in bi radi tudi drugim natvezli, da reveži dalje živé od bogatinov, da ljudje, ki se ne morejo do sitega najesti, dalje živé od onih, ki se v obilnosti radujejo.

A to vse ni res, revščina je nasprotno stalna bolezen, ki pomanjkanje trpečega počasi mori. Statistika uči nas, da primeroma sto odstotkov več revežev umre, ko bogatinov. Francoski učenjak je dokazal, da po najpremožnejših francoskih okrajih med 46 prebivalci po eden umre, po revnejših pa uže med 33.

H. Kaspar je sestavil spisek 1000 oseb iz vrste plemstva in bogatašev, pa družega iz 1000 revežev berlinskih; s tem je dokazal, da bogatinov doseže dvakrat več 70. leto nego revežev; 85. leto doživi bogatinov trikrat toliko ko revežev, 90. leto pa uže prvih štirikrat več. Prav tako je na Angleškem; tam sme se reči, da poprečna starost bogatinov je 50 let, revežev pa le 32.

S tem pa nikakor ne bodi rečeno, da je pohajkovanje in življenje brez dela zdravju ugodno. Ravno nasprotno je dokazano, da ljudje, ki doživé najvišjo starost, so premožni, pa delavni. Kar se pa tiče raznih del — se vé, da se človek ne ukvarja prehudo — ob katerih zamore človek doseči visoko starost, jih je v primeri z zdravju škodljivimi pičlo malo. Kmet, mornar, ribič in tesar pa v obče doživijo visoko starost. Delavci po tovarnah so pa skoro brez izjeme namenjeni zgodnji smrti. Po številkah je bilo dokazano, da vojak, ki gre v ogenj, ni v taki smrtni nevarnosti, kakor delavec, ki dela v naši fabriki.

Med zdravniki je tudi le malo sivih starčkov; od 100 jih k večjemu 24 doživi 70. leto. Poprečna starost ljudi, ki se pečajo z duševnim delom, kakor profesorji, odvetniki, pisatelji, umetniki itd., znaša 59 let in 9 mesecev; zdravniki pa živé poprečno le po 56 let in 8 mesecev, to zavoljo nalezljivih bolezni, s katerimi imajo pogosto opraviti, zaradi nerednega življenja, pretrganega ponočnega spanja, vednega študiranja itd. To velja, se ve da, samo o vestnih, marljivih zdravnikih, ne pa o onih doktorjih, ki se polenijo brž, ko imajo dosti „bolnikov“ in se z ničemer ne dajo motiti v spanji. Taki zdravniki utegnejo postati stari 80 in tudi 90 let, zato jim pa bolniki umirajo, kakor muhe.

Morda bi mislil kdo, da gledališčni igralci, ki navadno silno neredno živé, katerih zdravje po hudem delovanju, slabem zraku na odru, škodljivi „šminki“ itd. veliko trpi, ne morejo doživeti visoke starosti. Pa ni tako, med igralci je primeroma več sivih starčkov, nego po skoro vseh družih stanovih.

V nobenem stanu pa ni tako visoke starosti, ko v duhovnem, kar je tem čudneje, ker neoženjeni navadno veliko mlajši mrjó, ko oženjeni. To se dá razložiti le tako, da mirneje, redneje in bolj brez skrbi živé.

Brž za duhovnikom pride kmet. Čisti, zdravi zrak, ki ga zmiraj diha, zmernost in redno življenje stori, da je njegovo zdravje tako trdno. Obrtnik in trgovec ne postane tako star, kakor kmet; skrbi,

zgube, nesreče, preobilno življenje itd. mu krajša dneve. Vojaki navadno še prej gredo pod zemljo, njim pomaga bolezen, trpljenje, pomanjkanje, tuga po domu in drugo.

Ni pa nobenega podnebja (klime), v katerem bi se ne mogla doseči visoka starost. Pač je na severu več prav starih ljudi, ko na jugu, vendar je prehud mraz zdravju ravno tako škodljiv, kakor prevelika vročina. Zato je v Sibiriji le malo ljudi 60 let starih. Zdravju zeló škodljivo je mokrotno podnebje, kakor na pr. na Holandskem.

Da je bivanje na kmetih veliko bolj zdravo, ko po mestih, tega ni treba več dokazovati, to je davno gotova resnica. Na kmetih umre med 40, po mestih pa med 32 eden; po velikih mestih pride smrt na vsacega 28tega, po največih pa na 24tega.

Zenske poprečno dalje živé od moških; vendar kaže statistika, da prav visoko starost dosežejo le moški.

Prej smo rekli, da neoženjeni (samci) prej mrjó kakor oženjeni. Dr. Voirot je dokazal, da oženjeni poprečno za 7 let dalje živé, omožene ženske pa 5 let dalje od neomoženih. Dervay trdi, da mož, ki se v svojem 30. letu oženi, sme upati, da si je s tem življenje podaljšal za 11 let; če se je oženil 35 let star, pridobi si le 8 let; če ostane do 40. leta samec, potem pa se oženi, si podaljša življenje samo še za 6 let. Kdor pa še le s 50. letom gre pod zakonski jarem, bi to prav lahko opustil, če bi v zakonu ne iskal družega ko podaljšanja svojega življenja.

Šolske stvari.

Zborovanje šolskih društev:

„Vdovskega učiteljskega društva“, „Slovenskega učiteljskega društva“ in „Narodne šole“ v Ljubljani.

(Dalje.)

Za prvosednikom vdovskega učiteljskega društva povzame besedo tajnik in blagajnik g. Matej Močnik, ter razlaga denarno stanje bolj na drobno; pové, koliko vdov (8) in katere in koliko sirot (25) dobiva zdaj po društvenih pravilih podporo. Društvenikov ima društvo le 63. (Pač premalo!) Dalje naznani, da en učitelj prosi izvanredne podpore, dva pa prosita posojila, ter da več učiteljev želi pristopiti društvu. Vse zadeve se druga za drugo rešijo: prosilec dobí podpore 50 gld.; posojila se dovolita; onim gospodom pa, ki želijo biti sprejeti kot udje, se deloma želja koj izpolni, deloma pa sprejem zagotovi, kedar bodo z zdravniškim spričalom dokazali, da ne bolehajo, kakor namreč zahtevajo društvena pravila. — Zdaj predlaga nadučitelj gosp. Govekar, da se bodočim vdovam in sirotam poviša pokojnina, oziroma podporna od 80 in 20 gold. na 100 in 25 gold., učiteljem pa o izvanrednih slučajih od 80 do 100 gold. O tem predlogu se vname živahna debata „pro“ in „contra“, po glasovanju gosp. Govekarjev predlog obvelja. (Ugodna ta rešitev, menimo, nagnila bo marsikakega učitelja, rajše si od ust pritrpati znesek za vstopnino in vsakoletni pičli donesek, kakor pa da bi svoje prepustil za slučaj kake smrti negotovi in žalni prihodnosti. — Pri zadnji točki: „Volitev: a) predsednika, blagajnika in 7 odbornikov; b) treh pregledovalcev računa zunaj odbora“ se g. Stanonik zahvaljuje odboru za dobro gospodarjenje, in prosi gosp. predsednika in gospode odbornike, naj društvu tudi še za naprej na krmilu ostanejo. To prošnjo ponavlja tudi še g. Andrej Praprotnik, vsi navzoči se tej želji enoglasno pridružijo, in tako ostanejo za prihodnje leto:

prvosednik gosp. dr. Anton Jarc, blagajnik in tajnik gosp. Matej Močnik, odborniki pa gg.: Borštnik, Cenčič, Govekar, Kuhar, Praprotnik Andrej, Praprotnik Franc in Tomšič. — Za pregledovalce računov volili so se gospodje: Belar, Stegnar in Žumer, kateri so svoj posel tudi zdajci izvršili.

Živila marljiva skrbljivost naših učiteljev za njihove rodbine in potomce! 40 tisoč gold. premoženja je znesek, o katerem se s prislovico našega naroda more reči: „Klobuk z glave!“ —

Zborovanju „Vdovskega učit. društva“ sledilo je koj ono „Slov. učiteljskega društva“. Prvosednik nadučitelj g. Fr. Govekar pozdravi nazoče ude in tudi došle neude s toplo besedo in omenja, da so narodni učitelji dozdej vedno in da bodo tudi zanaprej delali za korist in napredek narodni šoli. (Ta nálog, žalibog, nekateri izmed naših učiteljev preslabo umevajo!) Z vneto besedo spodbuja sobrate k zvestemu in neutrudnemu spolnovanju svojih dolžnosti, priporoča jim, naj bodo vstrajni, pogumni, neustrašljivi, ter konča svoj govor s slavoklicem na presvitlega cesarja Franc Jožefa, kar skupščina z navdušenim trikratnim „živio“ in „slava“ klicem ponovi.

Za tem govoril je tajnik gosp. M. Močnik o društvenem delovanju, omenil resolucij v lanskem zboru sklenjenih in na viša mesta vložnih. Povedal je, da na dotične prošnje društvo ni dobilo naravnost odgovora, ampak le po časnikih je zvedelo, koliko vspeha so imele te resolucije; ni sicer obilo to, kar smo dobili, vendar smemo tudi s tem malim, kar smo dosegli, zadovoljni biti in to tem več, ker so bili česki učitelji celó pokregani zato, da so tudi nam enako prosili za večji kos ravnopravnosti. Dalje govornik objavlja, da je društvo imelo vsaki mesec sejo, in da so bile obravnave in sklepi naznanjeni po časnikih. — Blagajnik g. Ivan Tomšič poroča potem, da je društvo imelo letošnje leto prihodkov 119 gold. 35 kr., stroškov pa le 14 gold. 46 kr., in da ima toraj gotovine še 104 gold. 89 kr. — Udov je zdaj 93; — med drugimi sta pristopila v poslednjem času društvu tudi kot sostavljavca novega (jako potrebnega) abecednika in novih stenskih tabelj dobro znana gg. Razinger in Žumer, kar navzoči z zaklicem „dobro!“ odlikujejo. — Gosp. Stegnar o tej priliki vpraša predsednika, je li iz Dolenjskega pristopilo društvu kaj udov, ker so nekateri pristopiti obetali, gosp. predsednik pa pové, „da o tem ne vé nič!“ Za to tudi vprašani tajnik odgovorí nekako šaljivo, da tudi on toliko vé, kakor gosp. predsednik, nič namreč. („Novice“ tudi gg. učitelje iz Dolenjskega še od zadnje deželne učiteljske konference dobro poznajo, ko so enoglasno, ali da rečemo z muzičnim izrazom „uni sono“ glasovali, za to, da se krajnim šolskim svetom odvzame pravica, da sami smejo voliti svoje učitelje. No! da bi se bili ti gospodje potezali tudi za to, da bi se krajnim šolskim svetom odvzelo ali vsaj olajšalo breme, skrbeti namreč za učiteljske plače in mnogovrstne šolske potrebščine, a o tem ni bilo ne duha ne sluha! „Občina! ti plačaj, naj ti je učitelj potem po volji ali ne.“ Čudna logika to!)

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovinske stvari.

Meje dežele Kranjske v raznih časih.

Zdaj, ko se ima en kos nekdanje Kranjske, Žumberk, odcepiti od nje, utegne ob pravem času biti, ozreti se na njene meje nekdanj in zdaj, kakor nam je to nemurni naš zgodovinar Peter Hicinger razložil.

Meje kranjske dežele niso bile vsaki čas enake; v začetku ni obsegla nobene celine, ampak le dele raznih dežel, pozneje se je odločila posebna stran kakor jedro, krog katerega so priraščali drugi deli, sčasoma, s koncem srednjega veka, so se Kranjski mejniki dalje raztegnili in z najnovejšim časom so se zopet na tesneje umaknili. Poglejmo najprej

meje dežele Kranjske v starem času.

Pred prihodom Rimljanov so bili v severni strani sedanje Kranjske zemlje naseljeni Tavriščani in Noriščani, v južno-izhodni Panonci, in v južno-zahodni Japodi in Karni. Stari Herodot je znal samo Sigine to stran veneških ali juliških hribov, in Venete unstran tega gorovja (Terpsich. c. 9.). Za prvimi rimskimi cesarji so se meje tako ločile, da je bila na zahodni strani juliških planin Istrija in Karnija, na izhodni pa Norikum in Panonija. Istrijo in Karnijo je delila Vipava, Soča in Timav, Panonijo in Norikum pa Cetsko gorovje, ki se je končevalo ravno med Emono ali Ljubljano, po videsu v Šmarni gori in v hribih, ki so med Loko in Vrhniko. Ti mejniki se razodevajo nekoliko iz Plinija (Histor. nat. I. III. c. 22. 27. 28.), Strabona (Geogr. I. V. VII.), najbolj pa iz Ptolomeja (Geogr. I. II. c. 14. 15. I. III. c. 1.). Bolj na drobno so razloženi pri Linhartu („Versuch einer Geschichte von Krain, I. Bd.) in v sporočilih kranjskega zgodovinskega društva („Mittheil. des hist. Vereins für Krain“ I. 1855. str. 33. in 77.).

Po takem je spadala gorenjska stran razen Ljubljane k Noriku, dolenjska stran z Ljubljano in z delom Notranjske krog Vrhnike, Cerknice in Loža k Panoniji, Pivka in Vipava k Istriji, in Idrija h Karniji. Za poznejimi rimskimi cesarji se je Emona in ves svet med Hrušico in Trojanami potegnil k Italiji, ali prav za prav k provinciji Veneciji in Istriji; del Panonije v Savskem porečji pa se je klical za Savijo, Norikum pa je utegnil svoje mejnike ravno na sedanje, kranjske konfine v severji. To je jasno po Herodianu, ki Emono imenuje prvo italijansko mesto od panonske strani (Hist. rom. I. VII. c. 8.), po Jeruzalemskem potopisu, ki stavi italijanske in noriške mejnike na postajo Adrant in Trojane (Mansio Adrante, fines Italiae et Norici), in po naznavi razdelitve rimskega cesarstva, ki jo je izdal Panvin (Notitia imperii romani occidentalis et orientalis). Po takem se je gorenjska stran, Ljubljanska, Vrhniška in Cerkniška okolica odločila od Norika in Panonije, in se je soedinila z Venecijo in Istrijo. Posebno ime za ta del se sicer ne nahaja pri rimskih pisateljih, pové ga pa pozneje zgodovinar Pavel diakon, da je namreč Karniola (Carniola se piše v starih listinah, a ne Carniolia), to je Mala Karnija. Dolenjska stran z Ložem vred je bila del Savije; Pivka, Vipava in Idrija so ostale kakor poprej pri Istriji in Veneciji. Ta razdelitev in to omenjenje je dobro zapomniti, ker se je ohranilo tudi po velikem preseljevanji narodov, skorej skozi ves srednji vek, samo imena so se deloma spremenila, gospodstva in oblasti so druge nastopile. (Dal. prih.)

Zabavne stvari.

Spomini.

(Konec)

Gospod ravnatelj in njegov adlatus bila sta tedaj velika pospeševatelja narodne stvari. Prežila sta na najmanjše narodno gibanje med dijaki in pikala sta dijake,

stran z Metliko in Žumberkom, in pa Lož z Oblokami vred.

Vendar ta marka ni ostala pri toliki velikosti; krog leta 1100. je bil del med Savo in Dravo odločen, in privržen k doljni Korotanski ali novi Štirski marki, — dolenjska stran z Ložem vred pa se je še dalje klicala za Slovensko stran ali Vindsko marko, dostikrat sploh le za Marko.

V zemljepisnih bukvah se večkrat nahaja pomota, da je Slovenska stran obsegala samo svet med Krko in Kolpo ali Metliško stran; pa stare Oglejske in druge listine kažejo, da se je tudi Šmarje, Šent-Vid, Krka, Trebno, Mirna peč, Mokronog in Kostanjevica štela k slovenski marki, kar se še veliko pozneje, o Valvazorjevem času, ni pozabilo. Vse to je bolj na drobno dokazano v sporočilih kranjskega zgodovinskega društva („Mittheilungen“ leta 1836, str. 29 in dr.).

Iz teh razlag je jasno, da je Kranjska ali Krajnska, Kranj ali Krajna, kedaj veliko manjša bila in komaj polovico sedanje obsegala. Po takem se pa tudi lahko razume, zakaj se Pivčan nerad šteje za Kranjca; on se je namreč kedaj prišteval k Istriji. Opomniti pa moram — pravi Hicinger — da ne vem, kako je to? Ali mar Pivčani ne govorijo vsi enako, ali ima vsak poslušavec druga ušesa. Zakaj ko eden pripoveduje, da pravijo: „sem bil v Krajni“, zopet drugi govori, da se glasijo: „sem bil v Kranji, grem v Kranj“; to je namreč, ko se menijo od Cerknice ali od Ljubljane. Tudi Sebastijan Krel je pred č. som pisal: „po Krajinu in po Koroški deželi“ (primeri Kopitar's Grammatik, str. 421). Po takem se kaže, da je v nekaterih krajih tudi v navadi oblika Kranj za celo deželo; oblika Krajna se nahaja sicer še v imenu Suhe Krajne. (Dalje prih.)

Šolske stvari.

Zborovanje šolskih društev:

„Vdovskega učiteljskega društva“, „Slovenskega učiteljskega društva“ in „Narodne šole“ v Ljubljani.

(Dalje.)

Zdaj sta sledila dva govora. Nadučitelj gosp. Fr. Govekar razlagal je v tehtnem govoru „Dolžnosti narodnega učitelja do svojega naroda“. Nadejamo se, da ta govor priobčil bode „Učit. Tov.“; naj ga le vsi naši učitelji pazljivo beró, zlasti pa oni, ki se uklanjajo pregovoru: „šviga švaga čez dva praga“. — Gosp. Jos. Levičnik govoril je o predmetu: „Ponavljalna šola. Nekdaj in zdaj“. Tudi ta temeljiti govor priobčil bo „Učit. Tovarš“; mi le zapišemo tu sklepne besede govornikove: „Prej ko se povrnemo k nekdanji nedeljski, kakor ponavljalni šoli nazaj, in se nje čas odloči zopet od 12. do spolnjenega 16. leta, bolje bo.“*) — Omenjeno naj bo tu, da je v zbor prišel državni poslanec gosp. dr. Vošnjak, pa povzel tudi besedo in na drobno poročal o treh šolstvo zadevajóčih resolucijah državnega zbora. Po predlogu učitelja gosp. Paplarja se je gosp. dr. Vošnjak za njegov trud imenoval častnim udom „slov. učiteljskega društva“. — Potem bere gosp. Stegnar od gosp. Lapajne-a poslano peticijo, s katero naj se društvo obrne do dotične instance, da bi se petletne doklade k učiteljskim plačam povekšale tako, da bi nesle v razmeri s plačo po 60, 50, 45 in 40 gld. Gosp.

*) Omenjeni sostavek priobčil je uže „Učit. Tovarš“ v vojem 19. listu od dne 1. oktobra t. l. Vred.

Stegnar pohvali bratoljubno skrb gosp. Lapajne-a, pojasnuje pa njegovo vlogo po postavi, katere g. L. videzno ne ume natančno. Vname se o tem živahna debata, katere se udeležujejo prof. Predika in gg. učitelji: Jarc (iz Štajarskega), Kuhar in Praprotnik Andrej. Poslednjič obveljá g. Stegnarjev predlog: naj se v prihodnji odborovi seji ta zadeva obravna in določi, kaj storiti. — Zdaj se oglasi za besedo g. Tomšič in bere drugi pismeni nasvet g. Lapajne-a: Naj bi se združili sedanji trije šolski listi: ljubljanski „Učit. Tovarš“, celjski „Popotnik“ in goriška „Šola“ v enega. Govornik zadevo, o kateri se je uže mnogo govorilo in pisarilo, jako dobro pretresa ter povdarja, da „Tovarš“ izhaja uže 21. leto, tedaj vendar mora on med šolskimi listi biti najbolj priljubljen; nekdanji „Slov. Učitelj“ imel je gotovo dovolj liberalna načela, pa se ni mogel vzdržati. Kako se „Popotnik“ in „Šola“ podpirata, govornik ne vé povedati, svetuje pa, naj se „Tovaršu“ dopisuje iz Štajarskega in Goriškega, in zedinjenje vseh treh listov v enem bilo bi dovršeno; konečno pa stavi predlog: naj bi se tudi ta zadeva rešila v prihodnji odborovi seji. Na to poprime besedo g. Borštnik in pravi, naj se stvar takoj obravna, vsaj je večina narodnih učiteljev nazoča. Gosp. Tomšič meni, naj se v to imenuje poseben odsek strokovnjakov. Zdaj se oglasi gosp. Močnik, in pravi, da bi bilo pred vsem treba, naj bi si vredniki dotičnih 3 listov razodeli medjusobno svoje misli ter sklenili, kako in kaj. On o vsem tem vé le toliko, kar je bral v časnikih; njemu ni nihče nič pisal; misli pa, da štajarski in goriški učitelji želijo imeti svoj lastni šolski list. — Gosp. Stegnar v obširnem govoru razpravlja, da hvalevredne spise donašata „Popotnik“ in „Šola“, katere bi gotovo tudi „Tovarš“ rad sprejemal v svoje predale. Gospodje, ki svoje spise pošiljajo unima listoma, naj bi jih dajali „Tovaršu“, in zedinjenje bi se kmalu doseglo. Vredniki, djal je dalje govornik, imajo jako težaven položaj in trudapoln stan, kajti nekaterim bralcem ni po volji eno, drugim zopet drugo ne, vsem pa vstreči ni mogoče pri najbolji volji. Dokaz temu je tudi to, da celó učenega gosp. prof. Marna izvrstno in strokovnjaško sestavljeni „Jezičnik“ nekaterim bralcem ni po volji. (Oho!!) — Po daljni debati je vendar obveljal g. Tomšičev predlog, naj se namreč v prihodnji odborovi seji to vprašanje pretresa, in kot izvedenca naj se v njo povabita gospoda Žumer in Razinger.

(Konec prihodnjič.)

Mnogovrstne novice.

* Pijane golobe so gledali ljudje nedavno na ulici Katarinodvorski v Petrogradu. Kakor blazni so se zaletavali v okna in druge dele hiš, dokler niso brez zavednosti na tla padli. Bilo jih je kakih 20. Zvedelo se je kmalu, da so pekovski fantje, ki so na Ruskem tako poredni, kakor pri nas, golobom metali na ulico v žganje pomočenega kruha, katerega so radi snedli, pa se upijanili. Čez več ur so sicer trezni postali, pa so vendar par dni ob vso moč bili. Policija je pobe ostro posvarila in jim žugala kazni, če še drugi pot kaj tacega storijo.

Obpravnave deželnih zborov.

Deželni zbor dolnje-avstrijski.

V tem zboru je poslanec dr. Granitsch stavil predlog, tako-le se glaseč: Vlada se naprosi, da določi

Krasa in Istrije, ter sta od njih prejela prisego vedne zvestobe.

S tem je Ljubljana postala središče vseh poprej razdrobljenih pokrajin in strani, in Kranjsko se je začelo šteti za vojvodstvo.

Ko se je leta 1382. tudi Trst podal v oblast avstrijskih vojvod, je tudi s tem prišel v tesneje zvezo s Kranjskim; vendar se mora opomniti, da mesti Trst in Reka ste si vedno ohranili nekaj samosvojnosti, in niste nikdar celoma stali pod kranjskim poglavarstvom. (Primeri Valvazor XI b. str. 596 in dalje.) Pa tudi zveza Kranjskega s Slovensko marko, Metliko, Pivko, Krasom in Istrijo še ni bila popolnem utrjena; v starih listinah tistega in poznejšega časa se najraje še imenujejo s posameznimi imeni, ne pa s skupnim, kot Kranjsko vojvodstvo.

V letu 1521. je cesar Karol V. svojemu bratu Ferdinandu I. prepustil avstrijske dežele s Kranjskim vred, pa Metliko, Kras in Istrijo s Trstom in Reko vred je hotel za-se pridržati; na prošnje in priporočila kranjskih stanov pa je delitev premenil tako, da je Kranjsko s pridruženimi stranmi skupaj ostalo kakor poprej. Z listom 16. maja 1522. je bilo to potrjeno, in odslej se je Kranjsko s Slovensko marko, Metliko, Pivko, Krasom in Istrijo vred smelo šteti za eno deželo ali provincijo po sedanjem pomenu. Od tistega časa pa ste se mesti Trst in Reka tudi bolj za-se šteli. S to dobo pa je bila tudi zveza Kranjske dežele z Nemčijo prav za prav izrečena. (Primeri Valvazor X. b. str. 324 in 330. „Mittheilungen“ l. 1846. str. 41).

(Konec prihodnjič.)

Šolske stvari.

Zborovanje šolskih društev:

„Vdovskega učiteljskega društva“, „Slovenskega učiteljskega društva“ in „Narodne šole“ v Ljubljani.

(Konec.)

„Novice“ ne morejo si kaj, da ne bi zavoljo časnikarske kolegialnosti spregovorile par besedi o „Učit. Tovarišu“. Rade bi one poznale takega „malarja“, ki bi nekaterim gospodom učiteljem naslikal tak list, da bi jim bil v vsem po volji. Kar je bilo uže v debatah zbora omenjeno, to rečemo tudi mi.

Ako koprniyo gospodje učitelji po „liberalnem“ časniku, no, imeli so ga uže. „Slov. Učitelj“ gotovo ni bil nič manj kot „klerikalec“; če jim je vstrezal s svojimi načeli in s svojim obsegom, zakaj ga niso podpirali in ga pustili umreti? „Klerikalni Tovariš“, kakor ga eni radi imenujejo, jim pa tudi ni po volji, in kakor radi gledajo, tako radi bi mu menda eni — menimo pa, da jih ni ravno veliko — zapeli „Miserere“, „Ruhe sanft“, „Blagor mu“ in še druge milotinke. Nad vse pa se čudimo, in prečuditi ne moremo gledé onih učiteljev, kateri se spodtikujejo nad učenimi razpravami gosp. profesorja Jos. Marn-a o našem slovstvu! Namesti da bi bili vrlemu gospodu hvaležni za njegov veliki trud, s katerim premetava raznovrstne stare in nove knjige, časnike itd., ter marljivi (nomen, omen) čbelici enako zbera posamesne drobtinice, iz katerih sestavlja temeljite životopise, ki bi bile kinč vsakemu slovenskemu časniku, jih pa nekateri zaničljivo obrekujejo, ne vedé, da si podpisujejo s tako kritiko sami sebi svoj eklantan „testimonium paupertatis“, to je spričalo „uboštva na duhu“. Gledé na take žalostne prikazni, ki bi jih smeli najmanj iskati v sredi narodnih učiteljev, je pač

popolno opravičeno, če jim z Gospodovo besedo rečemo: „Oče! odpusti jim, ker ne vedo, kaj delajo“, — „Tovarišu“ pa zakličemo s starodavno slavjansko pesmijo:

„Mnogaja leta! Mnogaja leta!

Na mnogaja leta!“

Vrnimo se po tem ekskursu v zborovanje nazaj.

Za pregledovalce računov izvoljeni so bili gospodje: Stanonik, Zarnik in Levičnik, ki so koj tudi izvršili to delo.

Novi odbor volil se je po listkih. Voljeni so bili gospodje: Močnik, Praprotnik Andrej, Stegnar, Tomšič, Govekar, Paplar, Kuhar, Režek in Žumer. Volitev prvosednika, tajnika in blagajnika sledila bo o prvi prihodnji odborovi seji.

Za zborovanje društva „Narodna šola“ ostalo je bilo le malo časa, ker so ga bile obravnave prvih dveh društev preveč vzele. Kakor je znano, je blagi namen temu društvu, nabirati denar, nakupovati na debelo (en gros) raznovrstno šolsko blago, in oddajati ga ljudskim šolam deloma za dar, deloma pa po jako znižani ceni. Ker je tedaj za obširno razpravo primanjkovalo časa, je neumorni prvomestnik gosp. Stegnar najprej imenoval blage dobrotnike, ki so v teku leta obdarovali društvo z denarnimi doneski. V prvi vrsti stoji sl. ljubljanska hranilnica, ki je darovala znamenito svoto 150 goldinarjev. Božji blagoslov jej za lepo pomoč! Gosp. dr. vitez Močnik poslal je društvu tudi letos po vsakoletni navadi 10 gold.; gosp. dr. vitez Bleiwjeis-Trsteniški, kanonik in stolne cerkve župnik gosp. Anton Urbas in gosp. špiritual Jan. Flis darovali so po 5 gold., dekan kamniški gosp. Jurij Križaj 3 gold. Tudi tem blagim dobrotnikom najtoplejša zahvala! Kar pa se tiče ostalih prihodkov pa tudi stroškov, sklicaval se je prvosednik na tiskano poročilo in račun, po katerem naslednje posnamemo: 34 ljudskih šol je vplačalo 127 gold. 80 kr. (prejele so šolskega blaga za 199 gold. 73 krajc.); 66 učiteljev je vložilo 134 gold. 41 kr. (blagá pa dobili za 221 gold. 96 kr.). Vseh prihodkov je imelo društvo 662 gold. 77 krajc.; stroškov pa 449 gold. 37 kr., ostane tedaj za prihodnje leto še na razpolaganje 176 gold. 53 kr., vrhu tega pa še šolskega blaga za 36 gold. 87 kr. — Sl. zavarovalna banka „Slavija“ v Pragi je imela to leto vsled velikih požarov silna povračila plačevati, toraj ni mogla biti letos „Nar. šoli“ podpornica, kakor prejšnja leta. Akoravno ji je s tem („Nar. šoli“ namreč) odšla precejšnja podpora, je vendar preskrbela in obdarovala 104 ljudske šole s 15 vrstmi raznovrstnega šolskega blaga v številu 26.961 komadičev. Z ozirom na blagi namen društva je vrli predsednik s toplo besedo prigovarjal nazočim učiteljem, naj delujejo vsak v svojem krogu, da sprosijo društvu kako denarno pripomoč. Omenil je dalje pohvalno tudi rodoljubnega fabrikanta šolskega blaga, gosp. Grubbauer-ja v Lincu, ki je lani daroval po gornji Avstriji 40.000 komadičev raznega šolskega blagá med revne šolarje. Vrli gospod skazuje se tudi „Narodni šoli“ posebno postrežljiv, zato tudi ona svojo robo kupuje pri njem. „Narodna šola“ pa prodaja tudi sama po jako znižani ceni g. Grubbauer-jeve izdelke; naj toraj gospodje učitelji kupujejo na svojo lastno korist potrebno šolsko blago pri njej, nikar naj pa ne podpirajo judovskih fabrik, ki pač rade sprejemajo naš denar, za nas same pa marajo toliko, ko za unega, ki ga na svetu ni. Obljubil je gospod predsednik, da če bodo narodni učitelji podpirali „Narodno šolo“, da si bo kaj opomogla in si kaj denarja pridobila, hoče svoj delokrog razširiti na sestavo drobnih in mičnih zabavno-podučnih knjižic za šolske bukvarne (Schulbibliothek) in dajati jih na svitlo.

V odbor so bili per acclamationem za bodoče leto zopet voljeni gospodje: Stegnar, Močnik, Praprotnik Andr., Tomšič, Praprotnik Fr., Borštnik, Govekar, Paplar in Stanonik. Prvosednik, tajnik in blagajnik se izvolijo pri prvi prihodnji odborovi seji. — Račune so pregledali in potrdili gospodje Čenčič, Levičnik in Kovšca.

Kakor vsako leto, naj je tudi letos za naprej priporočena hvalevredna „Narodna šola“ milosrčnosti naših častitih rojakov, naj so katerega koli stanu in spôla. Veliko milodarov gre iz naše dežele vsako leto na ptuje za razne blage namene. Prav in lepo je to; mi zarad tega nismo nikomur zavidni. Toda kot „prvi bližnji“ naj nam so v prvi vrsti naši lastni domači siromašni otroci, ker se nabajajo med njimi tudi taki, ki niso nič manj pozornosti in podpore vredni kot oni, za katere deluje blago „društvo sv. Detinstva“. Neutrudljivemu gosp. Stegnarju in gosp. Močniku pa, na katerih ramah sloni v resnici veliko in težavno breme vsega društvenega delovanja, njima naj dá Bog zdravje, moč in vstrajnost, da bi mogla še dolga leta tako neumorno in vspešno delati za razvitek blagih društvenih namér, kakor dozday!

Vez prisrčnega bratoljubja oklepala je po končanih zborovanjih pri vsкупnem obedu v čitalnični dvorani zbrane učitelje. Prijazni razgovori sladili so navzočim okusno napravljeni obed. Da taka lepa prilika ne ostane brez navdušenih napitnic, razume se samo po sebi.

Naj konečno opomnimo še to, da je gosp. Stegnar med obedom (ker je pri zborovanju primanjalo za to časa) stavil vprašanje, ali bi morda ne bilo želeti, da bi se zborovanja prihodnjega leta vršila bolj zgodaj, — vsaj v prvi polovici meseca septembra — in naj bi se za obravnave odločil čas tako, da bi se pričele popoldne; zvečer bi se napravila gledišna ali pa pevska zabava (jako dobra misel!), naslednji dopoldan pa naj bi se nadaljevalo zborovanje? Enoglasno so odobravalí vsi navzoči ta nasvet.

Narodne stvari.

Slovenski jezik pri sodnijah zopet iz groba vstal.

Da narod slovenski v Avstriji živi in da ga je precejšnje število, to pač ves božji svet vé, — da je Avstrija leta 1848. postala ustavna država in da so po njej bile vsem narodom zagotovljene narodne pravice, med katerimi prva pravica je ta, da jezik vsacega naroda je v javnem življenju, v šolah in uradih ravnopraven, to tudi ni nobena skrivnost, vsaj imamo cesarsko diplomu od oktobra 1848. in družih cesarskih pisem.

Kmalu potem, ko je avstrijskim narodom zasijala danica narodne ravnopravnosti, je visoka vlada sama mislila na to, da se vsi jeziki avstrijskih narodov, ki pod absolutistično vlado niso smeli glasiti se v kancelijah, tudi zmožni naredijo stopiti po pismih v pisarnice uradniške, in v tem obziru gre posebna hvala tadanjemu c. k. ministerstvu pravosodja, katero je uže **julija meseca leta 1849.** sklicalo skupščino jugoslovanskih strokovnjakov na Dunaj, da sestavi primeren pravosloven in državniški nazovnik v vseh slovanskih narečjih, navadnih v avstrijski carevini. In gledite, meseca avgusta uže je bil sestavljen odbor, ki je na Dunaji pričel to delo. In leta 1853. je uže prišla 44 pól debela knjiga (obsegajoča nemško hrvatsko-srbski in slovenski del) na Dunaji na svitlo pod naslovom: „Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs“.

V oddelku za slovensko narečje delali so gospodje: dr. Matija Dolenc, dvorni in sodni odvetnik, prof. dr. Miklošič in jurist Matej Cigale, poklican iz Ljubljane, ki je, kakor v predgovoru pravi, za pripravo in in popravo natisa slovenskega dela privzel zaslužnega pisatelja slovenskega gosp. Jan. Navratila, takrat c. k. oficijala najviše sodnije.

C. kr. ministerstvo pravosodja leta 1849. ni tedaj samo javno pripoznalo, da tudi slovenskemu jeziku se odpró vrata v sodnije, temuč vse storilo, da jezik naš dobi „vestes nuptiales“ za pisarne.

Al kako je tekla ta reč?! „Infandum jubes renovare dolorem“, če bi popisavati morali, kako so viši gospodje v sodnijah, ki so bili večinoma hudi nasprotniki slovenskega jezika, ravnali z njegovimi pravicami! In še posebej, kak anathema je najviša dunajska sodnija izustila o jeziku slovenskem!

Pa pustimo te sovražnike in dajmo hvalo gospodu ministru dr. Pražaku, da je z ukazom od **6. dne t. m.** zopet iz groba poklical slovenski jezik in mu pot odprl v vse sodnije vseh dežel, kjer ljudstvo slovenski jezik govori.

Nočemo le sem zapisati preveč zamotanega oglasa Waserjevega, ki je le jurističnim ušesom razumljiv, rečemo le: pišite in dajte pisati po svojih advokatih vsa pisma, in take izročite sodnijam niže ali više instance! Vi, gospodje advokatje, pa ne zabite „Juridisch-politische Terminologie“.

Mnogovrstne novice.

* *Kronanje ruskega cara.* Priprave za to veliko svečanost se uže dalj časa delajo, vendar se še ne vé za gotovo čas, kedaj da se bode vršila. Ker je v Moskvi velika razstava, katera bode od maja do septembra trajala, trdijo eni, da se bota ruski car in carica kronati dala ali pred razstavo maja meseca, ali pa po razstavi meseca septembra. Znamenito je to, da se bode pri kronanji rabil iz slonove kosti narejeni prestol nekdanjega carigradskega cesarja Konstantina XI. Na naslanjalu prestola videti je dvoglavi bizantinski orol, na stranéh pa mitologične podobe Orfeja in Euridice, Lede, Saturna, Amorjev na delfinih jahajočih itd. Ta krásni prestol podedovala je unukinja ubitega cesarja in prišel je potem z njeno doto vred l. 1492. v Moskvo. Cenjen je na 3000 rubljev. Na vrhu naslonjala pritrjen je pozlačen orol. — Prestol caričin je prekrasno orientalsko delo, okrasen sè srebernim perzijskim reliefom, v katerega je vloženo 876 diamantov in rubinov, 1223 safirov, smaragdov, turkisov, biserov itd. Zadej držita dva angelja tablico, na kateri je sledeči napis v latinskem jeziku: „Potentissimo et invictissimo Moscovitarum Imperatori Alexio, in terris feliciter regnanti, hic thronus, summa arte et industria fabrefactus, sit futuri in coelis et perennis faustum felixque omen“ (Slovenski se glasi ta napis na priliko tako-le: Najmočnejšemu in nepremagljivemu mo-kovitskemu Aleksandru, ki srečno vlada tukaj na zemlji, naj bode ta prestol, z največjo umetelnostjo in obrtnostjo narejen, srečno znamenje prihodnjega in večnega prestola v nebesih.) Ta stol je darilo armenskih trgovcev v Perziji ter prenešen v Moskvo leta 1659. Naslanjala obeh prestolov pokrila se bodeta za časa kronanja z blazinami, na katerih je vpleteno imé Nj. veličanstev.

* *Zveza Črnega in Vstočnega morja* Avstrijska dežela (Länderbank) in pa Anglobanka mislite na to zvezo ter delate uže dotične načrte. Zvezale in vredile bi se reke Sap, Dnester in Visla. Troški so proračunjeni na 80 milijonov gold. Vodna pot bi držala skozi